

musulmane: Essai de théologie comparée (Paris 1948, 1970, 1981, Louis Gardet ile birlikte; Subhî es-Sâlih – Ferîd Cebr eseri *Felsefetü'l-fikri'd-dini beyne'l-İslâm ve'l-Mesîhiyye* adıyla Arapça'ya tercüme etmiştir, İslâm ve Hristiyanlık'la ilgili eklerle birlikte, I-III, Beyrut 1967-1969, 1978-1983); *Bibliographie des ouvrages arabes imprimés en Egypte en 1942, 1943 et 1944* (Kahire 1949, Charles Kuentz ile birlikte); *Kitâbü'n-Nefs: De Anima* (Aristo'nun *De Anima* adlı eserinden, Kahire 1949, Fuâd el-Ehvânî ile birlikte); İbrâhim el-Bâcûrî, *Glose sur la jawharât al-tawhîd, poème théologique d'al-La-qanî* (Fr. trc. Tunis 1951, L. Gardet ile birlikte); *Mystiques musulmanes: Aspects et tendances, expériences et techniques* (Paris 1961, 1968, L. Gardet ile birlikte); *Târîhu's-saydele 'inde'l-'Arab* (Kahire 1976, Hifnî Saber ve Abdülhalîm Müntasır ile birlikte); *Tendances et courants de l'Islam arabe contemporain* (München 1982, Maurice Borrmans ile birlikte); *Medical Manuscripts of Averroes at El Escorial* (Cairo 1986, Paul Ghalioungui ile birlikte).

Neşir: İbn Sînâ, eş-Şifâ' el-Manţık: el-Medhal (Kahire 1952, Mahmûd el-Hudayrî – Ahmed Fuâd el-Ehvânî ile birlikte); *el-Maḳûlât* (Kahire 1959, Mahmûd el-Hudayrî v.dğr. ile birlikte); *eş-Şifâ' el-İlâhiyyât* (Kahire 1960, Saîd Zâ'id ile birlikte); *eş-Şifâ' et-Tabî'iyât: en-Nefs* (Kahire 1975, Saîd Zâ'id ile birlikte); *Kâdî Abdülcebbar, el-Muḡnî* (VI/2, Kahire 1963); *Resâ'ilü İbn Rüşd et-ḫubbiyye* (Le Caire 1987, Saîd Zâ'id ile birlikte) (Anawati'nin eserlerinin geniş bir listesi için ayrıca bk. "Bibliographie du Père Anawati", *MIDEO*, XXII [1995], s. 26-56).

BİBLİYOGRAFYA :

R. Morelon, *Le Père Georges Chehata Anawati, dominicain, 1905-1994: Parcours d'une vie*, Le Caire 1996; Jean-Jacques Pérennès, *Georges Anawati*, Paris 2008; a.mlf., "Georges C. Anawati (1905-1994): Un chrétien égyptien devant le mystère de l'Islam", *Reviews in Religion and Theology*, XVII/2, London 2010, s. 230-232; "Georges Chehata Anawati", *MIDEO*, XXII (1994), s. 1-56; Cl. Gilliot, "Georges Chehata Anawati, o.p.", *JA*, CCLXXXII (1994), s. V-IX; a.mlf., "Père Georges Chehata Anawati (1905-1994). Non solum in memoriam", *Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée*, sy. 68-69, Aix-en-Provence 1993, s. 279-288; H. Teissier, "In Memoriam Georges C. Anawati", *Islamochristiana*, XX, Roma 1994, s. 1-5; R. Perez, "Georges C. Anawati (1905-1994): l'homme et l'œuvre", a.e., s. 17-22; "Bibliographie du Père Anawati", *MIDEO*, XXII (1995), s. 26-56.

ÖMER FARUK HARMAN

AND, Metin (1927-2008)

**Tiyatro tarihi
ve Osmanlı tasvir sanatlarına dair
araştırmalarıyla tanınan
bilim ve kültür adamı.**

17 Haziran 1927 tarihinde İstanbul'da doğdu. Asıl adı Metin Tevfik'tir. Bankacı olan babası Reşid Bey Rodos, annesi Seniha Hanım Vidin kökenlidir. Çavdar olan soyadı, liseyi bitirdikten sonra büyük dayısı Cenab ve Sevdâ And ailesinin evlâtlığı olduğundan And olarak değişmiştir. 1946'da Galatasaray Lisesi'ni, 1950'de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Lise yıllarında babasının desteğiyle müzik ve tiyatro ile yakından ilgilendi. İstanbul Belediyesi Konservatuvarı'nda Ferdi von Statzer ve Cemal Reşit Rey'in derslerine dışarıdan devam etti. Uluslar arası ekonomik hukuk dalında yüksek lisans eğitimi için gittiği İngiltere'de müzik ve tiyatro üzerinde çalışma isteği ağır bastığından bu alanda yoğunlaştı. Bir süre Almanya'da iş tecrübesi edinmek amacıyla staj gördü. 1953'te Türkiye'ye dönünce özel sektörde çalışmaya başladı. Bir yandan da daha önce birkaç deneme ile başladığı müzik, bale, opera, tiyatro ve edebiyat konularında yazılar yazmaya devam ediyordu. *Türk Folklor Araştırmaları* (1949-1980), *Hisar* (1950-1980), *Müzik Görüşleri* (1951), *Pazar Postası* (1953-1954), *Forum* (1954) ve *Ulus* (1955) ilk dönem yazılarının çıktığı yayınlardır.

Rockefeller Vakfı'nın bursuyla bale, opera ve tiyatro eğitimi için New York'a gitti, aynı vakfın imkânlarıyla Londra'da bulundu. Bir süre *Forum* dergisini ve yayınlarını yönetti. Kuruluşundan itibaren Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tiyatro Enstitüsü'nde (daha sonra Tiyatro Kürsüsü / Tiyatro Bölümü) otuz yılı aşkın bir süre öğretim görevlisi ve öğretim üyesi olarak çalıştı. "Meşrutiyet Çağı Siyasal, Hukuksal ve Toplumsal Düzeninin Türk Tiyatrosuna Etkisi" adlı teziyle doktor (1969), "Osmanlı Tiyatrosu" başlıklı teziyle doçent (1975), "Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu" adlı takdim teziyle profesör (1980) oldu. 1994'te emekliye ayrıldı. Ardından yurt içi ve yurt dışında konuk öğretim üyesi sıfatıyla birçok üniversitede ders verdi. Gençliğinden beri gezdiği yerlerde bulunan arşiv ve kütüphanelerde araştırmalar yaparak bilgi ve belge toplamaya özen gösterdi. Türk tiyatrosunu ve özellikle geleneksel Türk tiyatrosunu tanıtan basılmış kitaplarının yeni basımıyla ve yeni kitapların

Metin And

hazırlanmasıyla meşgul olan Metin And 30 Eylül 2008'de Ankara'da kalp krizi sonucu öldü ve İstanbul'da Yeni Topkapı Mezarlığı'nda gömüldü.

Evinin bodrumundaki sandıklardan çıkıp yok edilen yazmalar arasında yer alan eserler, XIX. yüzyılın son çeyreğinden XX. yüzyılın ilk çeyreğinin sonuna kadar altmış yıllık bir dönemde Türk tiyatrosu adına sergilenen oyunlar Mahmud Yesâri, Halit Fahri Ozansoy, Ahmed Midhat Efendi, İ. Galip Arcan, Celâl Sahir Erozan, Yusuf Ziya Ortaç, Vedat Örfi Bengü, İbnürrefik Ahmet Nuri Sekizinci, Mehmed Rauf, Ercümen Ekrem Talu, Bahâ Tevfik, Sermet Muhtar Alus, İskender Fahreddin Sertelli, Reşat Nuri Güntekin, Selâmi İzzet Sedes gibi isimlerle Ahmed Şefik, Mehmed Reşad, Mustafa Âtîf, Mehmed Rifat, Hayri Muhiddin, Muhiddin İzzet, Enver Kemal, Memduh Suad, Tayyibzâde M. Sezâi, Enver Ziyâ, Giritli Fahri, Neşet Kâmil, Müfid Râtîb, Sezâi Nâmîk, Müçteba Salahaddin, Mehmed Sâdık, Hasan Bedreddin, Fahrünnisâ Fahreddin gibi bugün pek hatırlanmayan yazarların imzalarını taşıyordu. Bu kaynakların ziyan olmasının, Türk tiyatro tarihinin yazılması ve özellikle kendi araştırmaları bakımından olumsuz sonuçları görülmüştür.

Metin And gölge oyunu, kukla, meddah, seyirlik köy oyunları, geleneksel Türk tiyatrosunun kökeni ve yüzyıllar boyunca geçirdiği evreler üzerine dünyada yankı uyandıran çalışmalar yapmış, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e modern Türk tiyatrosunun tarihiyle ilgili eserler kaleme almıştır. Bunların yanında Ermeni, Rum ve Bulgar sanatçı ve yazarlarının Osmanlı tiyatrosuna katkılarını ele aldığı araştırmalarıyla, illüzyon sanatının Türkiye'de ve dünyadaki durumunu irdelediği kitaplarıyla, Osmanlı şenliklerinin gösterim ve tasvir sanatları bakımından incelenmesinde, muharrem taziyelerinden yüzyıllar boyunca gelişerek ortaya çıkan gösterilere, Türk imajının dünya ve opera tarihindeki

yerinin ve etkilerinin ortaya çıkarılmasında ve Osmanlı tasvir sanatlarının 1950 sonrasında bütün dünyada yeniden gündeme getirilmesindeki katkılarıyla dikkat çekmiş ve pek çok ödül almıştır. Ayrıca eski din ve kültürlerin baskın gelenek ve uygulamalarının, Türkler'in İslâmiyet'i kabulünden sonra kimlik ve kılık değiştirerek halk arasında nasıl yaşamaya devam ettiğini uzun yıllara yayılan araştırmaları sonucu yazı ve kitaplarıyla ortaya koymaya çalışması dünyanın her yerinde takdir görmüştür. Bu bağlamda Türk Dil Kurumu bilim ödülü (1970), Türkiye İş Bankası bilimsel araştırma ödülü (1980), Sedat Simavi sosyal bilimler ödülü (1983), Fransa hükümetinin "Officier de l'ordre des arts et des lettres" nişanı (1985), İtalya Cumhurbaşkanı'nın şövalyelik nişanı (1991), Türkiye Bilimler Akademisi hizmet ödülü (1998) gibi pek çok ödül ve nişan almıştır.

Eserleri. Elli dört kitabı ve 1500'e yakın makalesi bulunan Metin And'in başlıca eserleri şunlardır: *Gönlü Yüce Türk: Yüzyıllar Boyunca Bale Eserlerinde Türkler* (1958), *Kırk Gün Kırk Gece: Eski Donanma ve Şenliklerde Seyirlik Oyunlar* (1959), *Dionisos ve Anadolu Köylüsü* (1962), *Bizans Tiyatrosu* (1962), *Kavuklu Hamdi'den Üç Orta Oyunu: Büyücü Hoca-Fotoğrafçı-Eskici Abdi* (1962), *Ataç Tiyatroda: Ataç'ın Tiyatro Eleştirileri ve Yazıları Üzerine İnceleme* (1963, 1982), *Türk Köylü Oyunları* (1964), *Geleneksel Türk Tiyatrosu: Kukla Karagöz Ortaoyunu* (1969), *Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu (1908-1923)* (1971), *Tanzimat ve İstibdat Döneminde Türk Tiyatrosu (1839-1908)* (1972), *Oyun ve Bugün. Türk Kültüründe Oyun Kavramı* (1974, 2003), *Osmanlı Tiyatrosu: Kuruluşu-Gelişimi-Katkısı* (1976, 1999), *Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu* (1977), *Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları* (1982), *Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu* (1983), *Geleneksel Türk Tiyatrosu: Köylü ve Halk Tiyatrosu Gelenekleri* (1985), *Türkiye'de İtalyan Sahnesi-İtalyan Sahnesinde Türkiye* (1989), *La Scena Italiana in Turchia-La Turchia Sulla Scena Italiana* adıyla yapılan İtalyanca baskısı (2004), *16. Yüzyılda İstanbul: Kent-Saray-Günlük Yaşam* (1994, 2010), *Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası* (1998, 2007, 2014), *Tiyatro, Bale ve Opera Sahnelerinde Kanûnî Süleyman İmgesi* (1999), *40 Gün 40 Gece: Osmanlı Düşünleri-Şenlikleri-Geçit Alayları* (2000), *Ritüelden*

Drama. Kerbelâ-Muharrem-Ta'ziye (2002), *Osmanlı Tasvir Sanatları: 1. Minyatür* (2002, 2014). Mahmut H. Şakiroğlu tarafından Prof. Dr. Metin And *Bibliyografyası* adıyla bir eser hazırlanmış (Ankara 1993), ayrıca bazı hâtıra kitapları neşredilmiştir (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Metin And, "Yarım Yüzyıldan Geriye ve İleriye Bakışlar", *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı* 1978, İstanbul 1978, s. 469-482; *Metin And'a Armağan* (haz. M. Sabri Koz), İstanbul 2007; *Dokuz Kollu Bir Oyunbaz: Metin And* (haz. M. Sabri Koz), İstanbul 2007; *Bir Usta Bir Dünya: Metin And "Daima Oyun, Her Daim Oyuncu"* (haz. M. Sabri Koz), İstanbul 2011; Füzuran, "Bize Özgü Bir Rönesans Adamı: Metin And", *Sanat Dünyamız*, sy. 72, İstanbul 1999, s. 43-58; Talat Sait Halman, "And'ımız Anıtımız", *Cumhuriyet Kitap*, sy. 661, İstanbul 07.09.2002, s. 4-6; M. Sabri Koz, "Eski Kültürümüzün İçinde Bir Dolaşan Evliya Çelebi", a.e., s. 1, 4-7; a.mlf., "Mesleğim, Amatörlüktür", *Akşam-lık*, İstanbul 12.07.2002, s. 8-9; Serhan Ada, "Sınırsız Bir Merakla Oyuna Adanmış Metin And ile Söyleşi", *Aries*, sy. 2, İstanbul 2003, s. 4-25; "And, Metin", *TDEA*, I, 137; "And, Metin", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul 2003, I, 100-101.

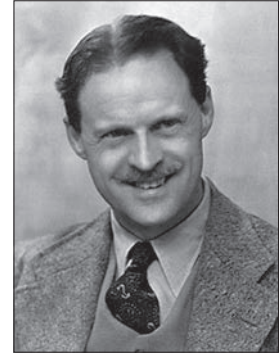

M. SABRİ KOZ

ANDERSON, James Norman Dalrymple (1908-1994)

İngiliz misyoneri,
hukukçu ve şarkiyatçı.

29 Eylül 1908'de Suffolk bölgesinde bir liman şehri olan Aldeburgh'da doğdu. Ticaretle uğraşan William Dalrymple Anderson'un ikinci oğludur. Çocukluğu Evangelik Presbiteryen mezhebine bağlı bir aile çevresinde geçti. İlk öğreniminin ardından orta öğrenimini Ramsgate şehrinde tamamladı. 1927'de girdiği Cambridge Üniversitesi Trinity College'dan uluslararası hukuk diploması aldı. Talebeliği esnasında bir öğrenci organizasyonu olan Cambridge Inter-Collegiate Christian Union'da önce üye, 1931'de başkan olarak çalıştı. Üniversiteden mezun olduktan sonra misyonerlik faaliyetlerine katılmaya karar verdi. 1932'de Kahire'de Nile Mission Press bünyesinde ve ardından Egypt General Mission adlı kuruluşta gönüllü olarak çalıştı. Misyoner bir ailenin kızı olan Patricia ile 1933'te Mısır'da evlendi. Buradaki ilk yıllarını misyonerlik faaliyetleri yanında Kahire Amerikan Üniversitesi'nde Arapça öğrenerek geçirdi. Daha sonra Kahire'de I. Fuad Üniversitesi'ne yarı zamanlı öğrenci olarak kaydoldu; Arap edebiyatı ve tarihi, İslâm hukuku derslerine katıldı.

James
Norman
Dalrymple
Anderson

Bu arada Mısır'daki Kıptiler'i yakından tanıma fırsatı buldu. Kıptiler'i şüpheci ve inanç bakımından zayıf bularak onları bilinçlendirmeye yönelik çalışmalar yaptı. Bu çerçevede ilk eserini 1939'da *el-'Akl ve'l-îmân* adıyla kaleme aldı.

II. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine İngiliz ordusuna katılan Anderson, 1940'ta Savunma Bakanlığı'nın Kahire'deki askerî istihbarat biriminde görevlendirildi. İngiliz ordusunda, İtalyanlar'a karşı bağımsızlık mücadelesi veren Libya Arap kuvvetlerinin faaliyetlerinde özel görevli irtibat subayı olarak çalıştı. İngiltere adına İdris es-Senûsî ile birlikte çalışmalar yürüttü. Binbaşı rütbesiyle Senûsî İşleri sekreterliğine, Alameyn muharebesinden sonra yarbay rütbesiyle Arap İşleri Siyasî sekreterliğine tayin edildi. Bu dönemde İngiltere Dışişleri Bakanlığı adına Libya'nın geleceğinin tartışıldığı toplantılar için müzakere metinleri hazırladı. Savaşın sonuna doğru albay rütbesiyle Arap İşleri genel sekreterliğine getirildi. Savaşın ardından 1946'da İngiltere'ye döndü ve aynı yıl, Paris'te Kuzey Afrika kolonilerinin geleceğinin tartışıldığı Dışişleri Bakanları Konferansı'nda İngiltere'yi temsil eden Ernest Bevin'in danışmanı sıfatıyla görev yaptı. Anderson'un savaş sırasında üstlendiği özel görevle Libya konusunda oynadığı rol kendisine "Anderson of Arabia" lakabını kazandırdı (Thompson, *History Today*, LXI/12 [2011], s. 49, 53 vd.) ve İngiltere Kralı VI. George tarafından ödüllendirildi.

Anderson, ordudaki görevinin sona ermesinden sonra Cambridge'te İncil araştırmaları merkezi olarak yeni açılan Tyndale House'ın müdürü oldu. Aynı zamanda Cambridge Üniversitesi'nde ve Londra Üniversitesi Doğu ve Afrika Araştırmaları Bölümü'nde İslâm hukuku dersleri okutmanlığı yaptı. 1949'dan itibaren Doğu ve Afrika Araştırmaları Okulu'na katıldı. Üniversitede görevini sürdürürken İslâm coğrafyasındaki hukukî gelişmeleri de